

DİL GELİŞİMİ

Doç. Dr. Tülin Şener

- Dil, sözlü ve yazılı göstergelerden oluşan ve insanları diğer canlı türlerinden ayırt ettiği öne sürülen simgesel bir iletişim sistemi olarak tanımlanmaktadır. Dil toplumsallaşmanın bir sembolüdür. İnsanlar diğer insanlar ile dili kullanarak iletişim kurarlar. İnsanları diğer canlılardan ayıran düşünme yetisi, dil ile sembolleştirilerek ifade edildiği için dil kazanımı düşünebilme yetisi ile de ilişkilidir.

DİLİ OLUŐTURAN UNSURLAR

- Dilin özelliklerini anlamak için, dilin bileőenleri hakkında bazı bilgilere sahip olmak gerekir. Dilin bileőenleri, ses ya da fonem (phoneme), sıra ya da biçimbirim (morpheme), söz dizimi ya da sentaks (syntax), anlam (semantik) ve kullanımdır (pragmatik).

SES (FONEM)

- Ses, dildeki en küçük birimdir.Dilin özelliğine göre fonem sayısı değişir,bazı dillerde 20 bazılarında 60 ses vardır.Bir dildeki harf sayısı ile ses sayısı aynı olmak zorunda değildir. Örneğin İngiliz alfabesinde 26 harf ama 44 tane ses vardır. (ingilizcede “ ç “ harfi yoktur ama “ch” harfleri ç olarak okunur gibi.) Çocuk doğduğundan itibaren ses çıkarabilen bir varlıktır. Zamanla ihtiyaçlarını gidermemiz için çeşitli sesleri daha bilinçli olarak çıkartan bebek,sonraki aylarda çevresinden duyduğu sesleri taklit etmeye başlar. Özellikle annesinin ya da kendine bakan kişinin sesine benzer sesler çıkarmaya çalışır. Bebeğin yaptığı ses taklitleri zaman içinde gelişerek dilin kazanılmasına yardımcı olur. Bu açıdan bakıldığında ses dilin ilk elementidir.

SIRA VEYA BİÇİM BİRİM (MORFEM)

- Morfem, dildeki en küçük ‘anlamalı’ birimdir. Ses taklitlerinden sonra bebek 2. ve 3. aylardan başlayarak çıkardığı sesleri sıraya koyar ve çevresindekilerin anlayabileceği ilk kelimeleri söylemeye çalışır. Bunlar genellikle aynı hecelerin tekrarından oluşan “ma-ma, de-de, an-ne vb” gibi kelimelerdir. Bu kelimelerin anlamı veya karşılığı bebek tarafından bilinmemektedir. Daha sonraki aylarda bebekler isimler başta olmak üzere yeni kelimeleri bilinçli bir şekilde kullanmaya başlarlar.

SÖZ DİZİMİ (SENTAKS)

- Kelimelerin diziliş sırasıdır. Konuşurken kullanılan kelimelerin belli bir sıra ile söylenmesi gereklidir. Kelimelerin sırası değiştiğinde verilmek istenen mesajın anlaşılması zor olabilir. Örneğin “Ahmet elmayı yedi” deriz, “yedi Ahmet elmayı” demeyiz.

ANLAM (SEMANTİK)

- Anlam ile kelimelerin anlamlarını bilmek ve bunlara uygun cümleler kurarak kullanmak kastedilmektedir. Yukarıda da söz ettiğimiz gibi bebekler kelimelerin bir kısmını kullanamamaları da anlamlarını bilmezler. Belli bir zamandan sonra anlamlarını bildikleri bu kelimeleri kullanmaya da başlarlar.

KULLANIM (PRAGMATİK)

- Kullanım, çeşitli sosyal çevrelerde iletişim kurmak için dilin günlük kullanımının nasıl olduğu ile ilgilidir. Çocukların aile üyeleri ile konuşurken kullanılacak sözcükler ve ses tonu ile,yabancı birisi ile konuşurken kullanılacak kelimeler arasındaki farkları öğrenmesi, kullanım bilgisine sahip olmaya başladıklarını gösterir.

DİL GELİŞİMİNİ AÇIKLAYAN KURAMLAR

DAVRANIŐCI KURAM

- Skinner ve diğer davranıőçı kuramcılara göre, bebekler tesadüfen günlük konuşma dilinde var olan sözcüklere benzer sesler çıkardıklarında, çevrelerindeki yetiőkinler tarafından odullendirilir. Bu oduller “pekiőtireç” olurlar. Bebeğin çıkardığı sesler pekiőtirildike, bebek bu sesleri daha çok tekrar eder ve öğrenir. Pekiőtirilmeyen seslerin ise tekrar edilme sıklığı düşer ve zamanla bu sesler tekrar edilmedikleri için söner. Bu Şekilde dil kazanılarak dil geliőtimi tamamlanır.

SOSYAL ÖĞRENME KURAMI

- Sosyal öğrenme kuramcılarında Bandura ve diğer sosyal öğrenmeciler, çocuğun dili kazanma sürecini çocuğun yakın çevresinde bulunan anne babayı (ya da diğer yetişkinleri) model alması ve taklit etmesi ile sonuçlanan bir süreç olarak kabul etmektedir.

PSİKO-LİNGVİSTİK KURAM

- Chomsky, McNeil ve Lenneberg gibi doğuştancı kuramcılar dil gelişiminin biyolojik temellere dayandığını ileri sürmekte ve insan beyninin ve sinir yapısının genetik olarak dili öğrenebilecek biçimde tasarlandığını savunmaktadır. Bu kurama göre konuşma öğrenilirken önce sözcüklerin anlamı kavranır, daha sonra da anlamlı sesler çıkarılır.

DİL ÖĞRENME MEKANİZMASI :

İnsan beyninde dil öğrenmek için gerekli olan bir alt yapı vardır. Bu alt yapıya Chomsky “dil öğrenme mekanizması” demektedir. Bu alt yapı sayesinde gerekli çevresel koşullar da sağlandığında bireyler dili çok rahat öğrenebilirler.

PIAGET'İN DİL GELİŞİMİ KURAMI

Dil gelişimini dörde ayırır:

1) Agulama Dönemi:

Bu dönem doğumdan başlayarak 12 ayın sonuna kadar olan zaman diliminde yaşanmaktadır. Bu dönemde ses ve sıra var ancak henüz anlam tam manasıyla yoktur kendi içinde üçe ayrılır:

- **Ağlama Evresi (0-2 Ay):**bu dönemde bebekler bilinçsizce ilerde konuşmanın alt yapısını oluşturacak olan bazı sesleri çıkarırlar.
- **Babıldama Evresi (2-6 Ay):** ünlü ve ünsüz harfleri bir araya getirip sıraya koyarak çeşitli sesler çıkarırlar. Buna babıldama denir. Örneğin; ba-ba, de-de, ma-ma, vb.
- **Çağıldama (Heceleme) Evresi (6-12 Ay):** bebekte konuşmayla ilgili organlar olgunlaşır. Bebek gerekli ön öğrenmeleri ilk kelimeleri bu dönemin sonuna doğru kullanır.

2) Tek Sözcük Dönemi: 12- 18 aylar arasındaki dönemdir. İlk anlamlı sözcüğü genellikle 1 yaş dolaylarında söyler. Bu dönemde dilin elementlerinden hem ses hem sıra hem de anlam vardır. Bu dönem konuşma açısından kritik dönemdir

- **Morgem:** bu dönemde çocuklar bir tek anlamlı sözcükle birçok şey anlatmaya çalışır. Bu durum çocukların nesnelere ya da olguların büyük çoğunluğunun adlarını bilmemelerinden kaynaklanır.
- **Kavram Gelişimi:** Kavram gelişimi duyu organlarıyla alınan bilgiyi nesnelere zihinsel tasarımlarına dönüştürme işi olarak tanımlanır. Bloom bireylerin dili ve kavramları öğrenmek için gerekli iki bilgi kaynağının, şahit olduğu, gördüğü ve yaşadığı olaylar ve işittiği konuşmalar olduğunu söyler.
- **Alıcı ve İfade Edici Dil:** Bu yaşlarda kavrayış üretimden önce gelir. Örneğin 18 aylık bir bebeğe “miyav nerede” diye soracak olsanız muhtemelen bulunan mekandaki kediyi arayacaktır. Ancak ondan kedinin nerde olduğunu düzgün bir cümle kurarak söylemesini isterseniz başaramayacaktır. Bu dil gelişiminde anlama ile yani **alıcı dilin** sonra ise üretme ile ilgili sürecin yani **ifade edici dilin** geliştiğinin göstergesidir.

3) Telgrafik Konuşma Dönemi: 18-24 ay arası dönemdir. Artık iki farklı dönemden oluşan gramer yapılarına uymayan cümleler kurmaktadır. Bu dönemde kullanılan bu küçük cümlecikler telgraf ifadelerine benzediği için bu dönem telgrafik dönem olarak belirtilir. Örneğin; ba-ba, at-ta vb. cümleler telgrafik konuşmaya birer örnek olabilir. Çünkü bu tür cümlelerde iki heceli bir kelime üretildikten sonra yine iki heceli bir başka kelime üretilinceye kadar bekleme söz konusudur.

4) İlk Gramer Dönemi: 24-60 ay arasında yaşanır. Bu dönemin sonunda çocuklar gramer yapılarını da kullanarak cümle kurabilir. Bu dönemin sonunda iyi bir eğitim sayesinde 2500 kelimeyi anlayabilir ve kullanabilir.

VYGOTSKY

- Vygotsky'e göre çocukların kazandıkları kavramların, fikirlerin, olguların, tutumların kaynağı sosyal çevredir. Çocuğun içinde yaşadığı çevre ve kültür, onun etkileşime gireceği uyarıcıların türünü ve niteliğini belirler. Piaget gelişimde biyolojik etkenlere önem verirken; Vygotsky toplumsal etkenlere önem vermektedir. Ona göre dil sayı, sanat gibi araçlar, kültürün düşünceyi kavrama, düzenleme ve geçişini sağlama yoludur.

- Vygotsky, çocuğun temelde düşünme ve konuşma kapasitesine sahip olduğunu, iki yaş civarında bu kapasitelerin bütünleşerek içsel konuşmaya başladığına dikkat çeker. Ona göre dil ve düşünce başlangıçta birbirinden bağımsız olarak gelişmekte fakat sonuçta birleşmektedirler. İçsel konuşma, çocuğun kendi kendine konuşmasıdır. İçsel konuşmada çocuk dili sebep bulmaya bir araç olarak kullanır. Bu konuşmalar giderek onun konuşmaları (dışsal konuşmalar) haline gelir. Geçiş dönemi sırasındaki konuşma “benmerkezci” olarak adlandırılmaktadır. Bu konuşmanın amacı, kısmen toplumsal ilişki kurmak, kısmen de içsel düşünceleri dile getirmektir.

- Vygotsky'e göre sözel düşünme kelimeleri kullanarak, sembollerle ilgili sebep sonuç ilişkisini kurması ile gerçekleşir. Böylece sözel düşünmenin çocuğun geçirmiş olduğu (1) gelişmemiş, (2)ben merkezci, (3) geçiş,(4) ilkel dil aşamalarını inceleyerek anlaşılacağını vurgular.

DİL GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN ETKENLER

SAĞLIK: Şiddetli ve uzun hastalıklar çocuğun konuşmasını geciktirebilir. Hastalık nedeniyle başkalarıyla haberleşmesinin kısıtlanması da konuşmasını geciktirir.

ZEKA: İki yaşına kadar çocuğun çıkardığı seslerle zekanın ilişkisinin olmamasına karşın, iki yaşından sonra dil gelişimiyle “IQ” arasında sıkı bir ilişki olduğu görüşü ağır basmaktadır.

SOSYO-EKONOMİK KOŞULLAR: Dil gelişimindeki değişiklikler, sözcük dağarcığının sınırı, dilin doğru kullanılışı ve ifade etme becerisi çocuk büyüdükçe gelişir. Sosyo-ekonomik durumu iyi ailelerin çocukları erken ve düzgün konuşur.

- **CİNSİYET** : Konuşma konusunda erkek çocuklar kızların gerisinde kalırlar. McCarthy'e göre ilk yıllarda cinsiyet farkı yoktur ve çocuklar annelerini örnek alarak hecelerler. Ancak bir süre sonra kızlar anneyi, erkekler babayı örnek alır.
- **AİLE İLİŞKİLERİ** : Bakımevlerinde büyüyen çocuklar aile içinde büyüyen çocuklara oranla daha çok ağlarlar fakat daha az hecelerler. Aile bireyleri (özellikle anne) ile çocuk arasındaki sağlıklı ilişkiler dil gelişimini oldukça etkiler. Ailede tek olan çocuk daha çok ve düzgün konuşur. Çünkü tek çocuk annenin ilgi merkezidir.

DİL VE BİLİŞ

- Dil ve biliş birbirleri ile nasıl bağlanmakta ve karşılıklı bağımlılıkları nasıl kurulmaktadır?
- Bu güç bir sorudur.
- Kuşkusuz dil gelişimi pek çok bilişsel beceri ile ilgilidir; bunların arasında konuşma seslerini ayırt etme ve anımsama yeteneği, dili dinleyerek kuralları keşfetme yeteneği, kavramları esas örüntüleriyle birleştirme yeteneği, ses çıkarmaya esas olan kasları kontrol etme yeteneği, düşünceleri sözcüklere dönüştürme yeteneği vardır.
- Öte yandan dil becerileri bilişsel gelişimi etkilemektedir. Kuşkusuz dil bilgi iletişimini, özellikle soyut bilgi iletişimini kolaylaştırmaktadır. Eğer bir çocuğun dil güçlüğü varsa, bunlar okulda büyük güçlüklerle neden olabilirler.

